

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Ярослав ГРАБЕК, 1995 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2018 році Уманський національний університет садівництва за спеціальністю 051 Економіка, аспірант Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Уманського національного університету Міністерства освіти і науки України, м. Умань, від 27 лютого 2026 року № 01-05/14, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Юлії НЕСТЕРЧУК, доктора економічних наук, професора, професора кафедри підприємництва та бізнес-технологій, Уманський національний університет;

Рецензентів – Інни ЧЕРНЕГИ, доктора економічних наук, професора, професора кафедри підприємництва та бізнес-технологій, Уманський національний університет;

Людмили СМОЛІЙ, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки, Уманський національний університет;

Офіційних опонентів – Івана СВИНОУСА, доктора економічних наук, професора, професора кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет;

Сергія СЕГЕДИ, доктора економічних наук, професора, в.о. декана факультету інформаційних і прикладних технологій, Донецький національний університет імені Василя Стуса,

на засіданні 30 квітня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Ярославу ГРАБЕКУ на підставі публічного захисту дисертації «Формування та розвиток ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України в умовах євроінтеграції» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Руслан МУДРАК, доктор економічних наук, професор, Уманський національний університет, професор кафедри економіки.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Здобувач має 17 наукових публікацій за темою дисертації, з них 7 – статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 10 – тези доповідей наукових конференцій.

Наукові публікації, зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами):

1. Грабек Я.А. Ланцюг вартості: суть категорії та методичне значення. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. Випуск 102. Частина 2. С. 26-35. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-26-35.

2. Грабек Я.А. Додана вартість в сільськогосподарському виробництві України: стан та фактори впливу. *Ефективна економіка*. 2023. №11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.81>.

3. Мудрак Р.П., Грабек Я.А. Глобальні ланцюги вартості у виробництві продовольства та місце України в них. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. Випуск 103. Частина 2. С. 16-29. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-16-29.

4. Грабек Я.А. Методичні аспекти формування ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Випуск 104. Частина 2. С. 83-94. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-83-94.

5. Грабек Я.А. Переробна промисловість України: стан та головні фактори впливу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Випуск 105. Частина 2. С. 41-51. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-41-51 (0,66 умов. друк. арк.).

6. Грабек Я.А. Стан та перспективи розвитку тваринницьких галузей сільського господарства України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Випуск 106. Частина 2. С. 197-207. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-197-207.

7. Грабек Я.А. Вплив відкритості економіки на виробництво доданої вартості в харчовій промисловості України. *Український журнал прикладної економіки і техніки*. 2025. Том 10. № 2. С. 237-241. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-2-47>.

У дискусії взяли участь та висловили зауваження:

Іван СВИНОУС, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. В підрозділі 1.2 автор справедливо вказує на об'єктивну проблему дезінтеграційних процесів у вітчизняному АПК, які почалися в період трансформаційної кризи із розриву традиційних господарських зв'язків між сільським господарством та переробною промисловістю, і продовжилися після стабілізації української економіки в 2000р. внаслідок старту процесу зростання відкритості національної економіки та появи інституційного сектору «закордон». Що, окрім іншого, свідчить про порушення принципу системності при реалізації державної аграрної політики – об'єктом стимулювання завжди розглядалося

сільськогосподарське виробництво, тобто пропозиція сільськогосподарської сировини, натомість переробна промисловість, тобто попит на сільськогосподарську сировину, за рідкісним виключенням, завжди залишалася поза увагою державних регуляторних зусиль. Що і породило викривлення у вигляді надмірного експорту сільськогосподарської сировини та скорочення її переробки вітчизняної промисловістю. Зважаючи на це, дослідження значно виграло, якби автор запропонував комплекс заходів в рамках активної промислової політики, спрямованої, передусім, на стимулювання виробництва у вітчизняній харчовій промисловості.

2. В підрозділі 2.1 автор слушно вказує на переважання у структурі виробництва сільськогосподарської сировини низькомаржинальної продукції та недостатні обсяги виробництва високомаржинальної продукції. Крім традиційних видів високомаржинальної сільськогосподарської продукції – овочі і фрукти, виноград, жива вага сільськогосподарських тварин, сире молоко, про які найчастіше згадується в роботі, найвищу маржинальність забезпечує насінницька та селекційно-племінна продукція. Автору доцільно було б дослідити причини занепаду вітчизняної насінневої та селекційно-племінної справи, і запропонувати способи їх відродження. І не лише тому, що вони забезпечують виробництво продукції з високою часткою доданої вартості, а й тому що вітчизняне сільське господарство стало критично залежним від дуже дорогої імпортової насінневої та племінної продукції.

3. В підрозділі 2.3 автор описує міжнародний досвід виробництва та розподілу зерна, насіння (плодів) олійних культур в країнах, які є найбільшими виробниками та експортерами цієї продукції, що відповідає логіці дослідження. Такий досвід автор порівнює із чинною практикою формування відповідних балансів в Україні (табл. 2.40). Робиться обґрунтований висновок про надмірність українського експорту зернової продукції, борошна та шротів з насіння олійних культур (плодів). Однак, для повноти представленого аналітичного матеріалу, доцільно було б спробувати розрахувати плановий баланс зерна та насіння (плодів) олійних культур з обґрунтуванням перспективних потреб вітчизняного тваринництва у кормах. З одного боку це б дозволило вийти на цільові показники експорту зернової продукції, насіння (плодів) олійних культур. А з іншого – перевірити здатність вітчизняної галузі кормовиробництва освоїти додаткові обсяги сировини.

4. В підрозділі 3.1 автор слушно зауважує, що для того, щоб у повній мірі скористатися потенційними можливостями повної та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, вітчизняному бізнесу, за рахунок залучення європейських партнерів, необхідно розбудувати нові логістичні ланцюги для входження в європейську роздрібну продовольчу торгівлю (с. 190). Це хороша пропозиція, і автору слід було б запропонувати детальну схему, наприклад, відкриття торгового дому в одній із країн східного флангу ЄС. Однак, на практиці такий підхід стикається з багатьма труднощами. Зокрема він не відміняє необхідність відповідності продукції вимогам санітарного та фітосанітарного

контролю, стандартам добробуту тварин, посиленням вимогам ЄС до пакувальних матеріалів, безперервності температурного режиму (холодовий ланцюг) і т.д. Тому продуктивною була б більша зосередженість автора на обґрунтуванні організаційних, управлінських та економічних заходів, спрямованих на впровадження європейських стандартів менеджменту безпеки і якості продовольчої продукції вздовж усього ланцюга вартості.

5. В таблиці SWOT-аналізу аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції в контексті завдання обґрунтування стратегії формування та розвитку в ньому ланцюга вартості (додаток Ц, с. 295), до переліку загроз (Т) автор відніс «низьку частку вітчизняної промислової продовольчої продукції на світовому ринку». На нашу думку, це швидше слабка сторона (W), яка в рамках стратегії «виклики» може бути посилена за рахунок використання наявних можливостей, які мають потенціал збільшення експорту продовольчих напівфабрикатів та готової продукції.

6. В схемі на рис. 3.9 (с. 205) до стейкхолдерів економічного інтересу збоку суспільства (права частина схеми) автору необхідно було б також додати державну адміністрацію, яка зазнає збитків внаслідок бажання сільськогосподарського товаровиробника виробувати зерно кукурудзи на експорт, а не для виробництва сирого молока. Такими збитками є недоотримання податків у державний бюджет від оподаткування прибутку переробних підприємств, ПДФО найманих працівників чисельність яких могла б збільшитися, ЄСВ, погіршення умов торгівлі, збільшення витрат дефіцитних валютних ресурсів для придбання імпортової молочної продукції і т.д.

7. У схемі на рис. 3.10 (с. 210) до обох ланцюгів вартості (розірваного і замкнутого) необхідно додати ще одного зайнятого – працівника транспортної інфраструктури.

Сергій СЕГЕДА, офіційний опонент, доктор економічних наук, професор, в.о. декана факультету інформаційних і прикладних технологій, Донецький національний університет імені Василя Стуса.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Незважаючи на достатньо високий рівень теоретичного узагальнення та логічність побудови запропонованого підходу до формування ланцюга вартості, що базується на виділенні гносеологічного, нормативного та організаційного аспектів (п. 1.3), вважаємо, що він міг би бути ще більш переконливим за умови детальнішого розкриття взаємозв'язку між зазначеними складовими. Зокрема, кожен із аспектів у роботі подано змістовно, однак їх інтеграція в єдину аналітичну модель формування ланцюга вартості могла б бути додатково конкретизована. Це, на наш погляд, дозволило б чіткіше окреслити можливості практичного застосування підходу в системі державної аграрної політики.

2. Запропонований автором підхід до визначення коефіцієнта експортної спеціалізації аграрного сектору економіки України (п.2.2) є методично обґрунтованим і має вагому аналітичну цінність, оскільки дозволяє розмежувати включеність продукції у внутрішні та глобальні ланцюги вартості. Водночас певний інтерес становить питання розширення можливостей практичного застосування цього показника, зокрема шляхом його апробації на

міждержавному рівні (порівняння з країнами ЄС) або аналізу у більш тривалій динаміці. Це дозволило б підвищити універсальність запропонованого інструментарію та його значущість для формування зовнішньоекономічної політики.

3. Позитивно оцінюючи проведене автором моделювання кількісних параметрів впливу факторів на формування валової доданої вартості (п.3.1), зокрема отриманий результат щодо необхідності зростання проміжного споживання на 6,5% для забезпечення 1% приросту доданої вартості, слід зазначити, що робота виграла б у науковій переконливості за умови більш детального висвітлення методики побудови моделі. Зокрема, доцільним було б більш чітко обґрунтувати вибір факторних змінних, розкрити питання статистичної значущості моделі, а також врахувати вплив інституційних та зовнішньоекономічних чинників. Це дозволило б підвищити рівень достовірності отриманих результатів та їх інтерпретації.

4. У дисертації обґрунтовано висновок про визначальну роль капіталу як ключового резерву зростання валової доданої вартості (розд. 3). Загалом можна погодитися з такою логікою, однак, на наш погляд, доцільно було б також врахувати роль людського капіталу, інноваційних технологій та інституційного середовища. Це дозволило б більш комплексно відобразити джерела економічного зростання в аграрному секторі.

5. Запропонований автором організаційно-економічний механізм формування ланцюга вартості (п.3.3) є цілісним і логічно структурованим, що безумовно є перевагою дослідження. Водночас окремі його елементи могли б бути більш деталізовані в частині конкретних інструментів реалізації, зокрема фінансово-економічних важелів та механізмів державної підтримки, що підвищило б рівень його прикладної реалізації.

6. Автор аргументовано доводить ключову роль тваринницьких галузей у формуванні доданої вартості та розвитку внутрішніх ланцюгів вартості (розд. 2 і 3). Разом із тим, на наш погляд, доцільним було б більш комплексно врахувати потенціал інших сегментів аграрного сектору, зокрема високотехнологічного рослинництва, переробки та нішевих виробництв, які також можуть формувати значну частку доданої вартості. Це дозволило б забезпечити більш збалансований підхід до розвитку галузі.

7. У роботі ґрунтовно проаналізовано вплив Угоди про асоціацію Україна–ЄС (п.2.2, розд. 3), що є безумовною перевагою дослідження. Водночас дослідження могло б бути додатково посилене більш детальним аналізом інструментів Спільної аграрної політики ЄС (САП), механізмів підтримки фермерів, екологічних стандартів та їх впливу на формування ланцюгів вартості.

8. Положення щодо визначальної ролі розвитку внутрішнього ринку як основи формування ланцюгів вартості є обґрунтованими та логічно послідовними (п.3.2). Водночас певного уточнення потребують механізми стимулювання внутрішнього попиту, зокрема через інструменти доходної політики та підтримки переробної промисловості.

Інна ЧЕРНЕГА, рецензент, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. В підрозділі 1.1 автор слушно відмічає, що в умовах посилення конкуренції між внутрішнім ланцюгом вартості аграрного сектору національної економіки та глобальним ланцюгом вартості аграрного сектору світової економіки за сільськогосподарську сировину, життєвонеобхідно розробити та втілити в господарську практику комплекс управлінських заходів, спрямованих на достатнє забезпечення сільськогосподарської сировиною саме вітчизняних підприємств переробної промисловості (с. 42-43). Ми погоджуємося з тим, що, з точки зору максимізації доданої вартості, найбільш ефективною є його конструкція у вигляді замкнутого вертикально-інтегрованого технологічного ланцюга. І найменш ефективною є включення української сільськогосподарської продукції в глобальний ланцюг вартості. Проте автору доцільно було б розглянути перспективність ідеї глобального ланцюга вартості в якій вбудовані не сільськогосподарські товаровиробники, а вітчизняні підприємства харчової промисловості.

2. В підрозділі 1.2 автор справедливо зауважує, що однією із ключових причин скорочення виробництва високомаржинальної сільськогосподарської продукції, насамперед тваринницької, є низька ефективність державної політики стимулювання виробництва продукції сільського господарства. Робота значно б виграла якби автор запропонував своє бачення реформування механізму державної підтримки виробництва дефіцитних видів сільськогосподарської продукції.

3. В підрозділі 1.3 автор пропонує продуктивний підхід щодо формування внутрішнього ланцюга вартості за рахунок розвитку сільськогосподарськими товаровиробниками власної переробки, оскільки він, на відміну від вертикально-інтегрованих агрокомпаній холдингового типу, має не тільки високу економічну, але й соціальну ефективність в контексті розвитку сільських територій. Доцільно було б розвинути цю ідею в проектному розділі;

4. В підрозділі 2.3 автор досліджує міжнародний досвід виробництва та розподілу ключової сільськогосподарської сировини – зерна та насіння (плодів) олійних культур. Особливий інтерес представляє досвід ЄС, де відношення споживання до виробництва становить 93% (табл. 2.35). Автор слід було б більш детально дослідити структуру внутрішнього споживання зернової продукції в ЄС.

5. В підрозділі 3.1 (стр. 189) автор зауважує, що збільшення експорту української сільськогосподарської продукції на ринок ЄС та збільшення європейського імпорту продовольчої продукції – напівфабрикатів та готової їжі, на ринок України, перешкоджають формуванню й розвитку ланцюга вартості в аграрному секторі економіки нашої країни. Ми не можемо повністю погодитися із першою половиною цього висновку – що стосується експорту низькомаржинальної сільськогосподарської продукції, то автор має рацію, проте експорт високомаржинальної сільськогосподарської продукції є вигідним.

6. В підрозділі 3.2 автор переконливо обґрунтував доцільність виділення 100 тис. га сільськогосподарських угідь НААН України для першочергового права оренди підприємствами молочної промисловості та скотарськими сільськогосподарським підприємствам - це забезпечить виробництво додаткових 446,9 тис. тонн молока і 22,2 тис. тонн яловичини. Доцільно було б продовжити ці розрахунки та вийти на планові показники забезпечення вітчизняної

скотарської галузі земельними ресурсами, які б дозволили досягнути першої цілі в системі засобів формування та розвитку ланцюга вартості в аграрному секторі економіки України в умовах євроінтеграції (рис. 3.16) - стабілізація поголів'я сільськогосподарських тварин, площ кормових угідь, пасовищ, сінокосів і т.д.

Людмила СМОЛІЙ, рецензент, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. В першому розділі роботи (с. 52-60) автор пропонує перелік та обґрунтування причин, що гальмують відновлення господарських зв'язків між сільськогосподарськими товаровиробниками та підприємствами переробної промисловості. На нашу думку, до даного переліку необхідно додати ще один – формування в аграрному секторі економіки господарських структур холдингового типу. Їх ядром є фінансово-промислові групи, які збільшують акумулювання значних банків земельних ресурсів для забезпечення підприємств харчової промисловості, які перебувають у їхній власності, сільськогосподарською сировиною власного виробництва.

2. В третьому розділі роботи (табл. 3.4) автор пропонує показник «мультиплікатор перетворення валової доданої вартості». Спосіб його визначення та контекст застосування відповідають логіці досліджуваних причинно-наслідкових зв'язків, однак варто було б запропонувати його теоретико-методичне обґрунтування в підрозділі 1.3.

3. В підрозділі 2.1 (с. 75) автор досліджує збитки, заподіяні сільському господарству внаслідок посилення російської військової агресії на початку 2022 р., і робить висновок, що тваринницька галузь України, порівняно із рослинницькою, зазнала меншого ураження від війни через свою зорієнтованість на внутрішній ринок. Погоджуючись із таким висновком, зауважимо, що це не єдиний чинник. Ще однією причиною є територіальна локалізація рослинницького та тваринницького виробництва – в зоні бойового зіткнення та на тимчасово окупованих територіях була зосереджена помітна частка виробництва продукції рослинництва в умовно довоєнному періоді, натомість найбільші потужності тваринницької галузі знаходяться на підконтрольній національному уряду території на відносно безпечній відстані від лінії фронту.

4. В другому розділі роботи автор вказує на те, що головною причиною дефіциту плодоовочевої та ягідної продукції для потреб кінцевого споживання і промислової переробки в другій половині маркетингового року є недостатня кількість сучасних високотехнологічних плодоовочесховищ. Вважаємо, що це одна із головних причин розриву ланцюга вартості в плодопродуктовому підкомплексі та надмірного імпорту відповідної продукції, тому доцільно було б більш детально розглянути вирішення цієї проблеми у проектному розділі.

5. Дефіцит внутрішнього попиту є однією із головних причин недостатніх інвестицій у виробництво та переробку високомаржинальної сільськогосподарської продукції. Тому робота значно б виграла, якби автор запропонував організаційно-економічний механізм стимулювання внутрішнього попиту на продукти харчування тваринницької групи, свіжі плоди, ягоди, виноград тощо.

6. В підрозділі 3.1 (с. 187) автор проводить розрахунки та стверджує, що при збільшенні проміжного споживання продукції сільського, лісового та

рибного господарства вітчизняного виробництва на 1%, виробництво валової доданої вартості харчовою промисловістю України зростає на 0,95%. Варто було б продовжити науковий пошук в даному напрямі та спробувати розробити прогноз виробництва валової доданої вартості в харчовій промисловості на основі різних сценаріїв динаміки сільськогосподарського виробництва.

Юлія НЕСТЕРЧУК, голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва та бізнес-технологій, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Руслан МУДРАК, науковий керівник, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Уманський національний університет.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Ярославу ГРАБЕКУ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Юлія НЕСТЕРЧУК